

A KOMMUNISTA ERKÖLCS ALAPELVEINEK KÉRDÉSÉHEZ*

Írta: Dr. Horuczi László

Bevezetés

A kommunista erkölcs alapelveiről szólni rendkívül nehéz, felelősségteljes, de ugyanakkor fontos feladat is. Nehéz feladat azért, mert a problémakör nagyon széles, sok időt és nagy terjedelmet követelne, ha a témát érdeme szerint akarnánk ismertetni. Felelősségteljes a feladat azért — és ez egyben az előbb említett nehéz jellegre is utal —, mert *alapos elemző* munkák e témakörből nemigen születtek, s így természetes, hogy sok kérdés tisztázatlan. Végül pedig felelősségteljes és egyben fontos is, mert ezeknél a kérdéseknél előre is kell mutatni, meg kell jelölni erkölcsi téren azokat, az útjelzőket, amelyek a kommunista társadalom felé mutatnak. Ezeket figyelmebe véve a megszabott keretek között csak arra vállalkozhatunk, hogy a kommunista erkölcs alapelvei közül néhány alapelv értelmezését és főbb motívumait ismertessük.

1. A Tanácsköztársaság és az erkölcs

A kommunista erkölcs alapelveinek kérdése napjaink szocialista fejlődésének egyik lényeges problémája, amely szoros kapcsolatban áll a Tanácsköztársaság ügyével is. A Tanácsköztársaságot a legtöbb támadás *erkölcsi* téren érte. A régi uralkodó osztály, de különösen a papság, már a Tanácsköztársaság első napjaiban mindent megtett annak *erkölcsi* lejáratására. A Tanácsköztársaságot azzal vádolták, hogy megszünteti a családot, nőközösséget fog bevezetni, elveszi a gyerekeket a szülőktől, mindenkinek barakkokban kell közösen élnie, és azt ennie, amit kap stb.¹

A 25 éves Horthy-ellenforradalmi rendszer tovább folytatta a Tanácsköztársaság és egyben a kommunizmus *erkölcsi* befeketítését. A Tanácsköztársaság politikai és gazdasági célkitűzései világosak, érthetőek, kézzelfoghatóak voltak, és minthogy e célkitűzéseket a nép magáénak vallotta, ezek befeketítése kevés eredménnyel kecsegtetett. Ezért erkölcsi téren próbálkozott. E ténykedését megkönnyítette az, hogy a Tanácsköztársaság ideje viszonylag rövid volt, és az égető gazdasági és katonai problémák mellett nem nyílt mód

* A Tanácsköztársaság emlékére a szegedi Tudományegyetemen tartott tudományos ülészen elhangzott előadás.

¹ Vö. „Kommunizáljuk-e Zsófit”? c. 1919-es kiadvánnyal.

az erkölcsi kérdésekkel való *alapos* foglalkozásra. Az erkölcsi támadás lehetőségében az is közrejátszott, hogy a Tanácsköztársasághoz, mint általában minden forradalmi mozgalomhoz, csatlakoztak „útitársak”, és olyan anarchikus elemek is, akik a marxizmus erkölcsi felfogásával teljesen ellentétes — sokszor anarchikus — erkölcsi szabadságot hirdettek. Nálunk *ebben az időben* a marxizmust *alaposan* ismerők száma még elég szűk volt, amely csak további lehetőségeket jelentett az ellenforradalom ama tevékenységében, mellyel a különböző anarchikus nézeteket úgy igyekezett beállítani, mint a kommunizmus erkölcsi követelményeit.

Most, amikor néhány vonatkozásban a kommunista erkölcs alapelveiről szólunk, az alapelveket abban a megvilágításban adjuk, ahogy ez a Tanácsköztársaság jellegéből, céljából következik.

2. Jelenlegi fejlődésünk és az erkölcs

A kommunista erkölcs alapelveinek kérdése — erre már az előzőekben utaltunk — elsősorban szocialista fejlődésünk egyik jelenlegi, lényeges kérdése. A szocialista átalakulás a társadalom gyökeres átalakulását jelenti a társadalom életének minden területén: a gazdasági, a politikai, az erkölcsi területen egyaránt.

Szocialista átalakulásunkat vizsgálva, a következő képpel találkozunk: gazdasági életünk a szocialista ipar és a szintén szocialistává váló mezőgazdaság alapján óriási előrehaladást ért el. A magyar nép szükségleteit megfelelő szinten képes kielégíteni. Politikánk mindenben megfelel a magyar nép érdekeinek: „befelé” az élet egyre szebbé tételét, „kifelé” pedig a béke és a haladás ügyét szolgálja. Kulturális életünkben bekövetkezett változások szintén jelentősek. Megszűnt az analfabétizmus, az iskolákban a nép fiai ismerkednek a tudományokkal, mégpedig olyan nagy számban, amire előzőleg és más viszonyok között sem példa, sem lehetőség nem volt.

Ezek után felvetődik a kérdés: mi a helyzet az erkölcs területén, az erkölcsi kérdésekben? Az új feltartóztatathatatlannul előre tör itt is, de leginkább itt kísért a múlt. Az új előretörését nagyon sok jelenség mutatja. Megváltozott népünk gondolkodásmódja, lelki világa. Lényegében eltűnt a múlt átkos maradványa: a szolgálékiség, a meghunyászkodás, a félszegség. Persze a tegnapi káros örökségének egyrésze csökevények, megszokások formájában ma is hat és gátolja előrehaladásunkat. Az erkölcs ilyen jellegű elmaradása bizonyos mértékig indokolt, mert mint a társadalom tudatához is tartozó jelenség általában lemarad a lét mögött. A lemaradás azonban nem elengedhetetlen, nem szükségszerű, mert az erkölcs nemcsak tudatforma, hanem mindenekelőtt gyakorlat, konkrét társadalmi viszony az emberek között. Továbbá a dialektikus materializmus tanítása szerint a tudat — dialektikus jellegéből adódóan — meg is előzheti fejlődésében a léte.

Az erkölcsre vonatkoztatva ez azt jelenti, hogy az erkölcs kialakulását tekintve — legalábbis bizonyos emberekre, embercsoportokra vonatkoztatva — előbb járhat, mint pl. a gazdaság. Ez pedig rendkívül fontos, mert az erkölcs visszahat a gazdasági viszonyok fejlődésére, gyorsíthatja fejlődését. Egyszerű szavakkal kifejezve: az emberek kommunista erkölcsi arculatának, a kommunista erkölcs szabályai szerinti életének pozitív hatása lehet anyagi létük színvonalának emelésére is.

Nálunk a kommunista erkölcs még nem alakult ki, de csirái egyre inkább kibontakozóban vannak. Ami pedig a régi erkölcsöt illeti, bár már megszűnőben van, de még nem tűnt el. Az új, a kommunista erkölcs *teljes* kibontakozását *végző soron* a társadalom anyagi létének *gyökeres* megváltoztatása fogja előidézni. De ez az átalakulás nem spontán folyamat, ebben elengedhetetlenül fontos szerepe van az emberi gondolkodásmód átnevelésének. Az átnevelésben pedig kiemelkedően jelentős feladatot tölt be a kommunista erkölcs alapelveinek, normáinak az emberek széles rétegeivel való megismertetése.

A kommunista erkölcs alapelvei. A kommunista erkölcs lényege

A kommunista erkölcs létrejötté és fejlődése több szakaszt, több fázist foglal magában. Már a kapitalizmusban megindul kibontakozása a proletár erkölccsel. Azonban a proletár erkölcs még csak kiindulását jelenti a kommunista erkölcsnek. A kapitalizmus megdöntése utáni időszakban, a szocializmus építésének megkezdésével jelentős változás következik be az erkölcs területén is. Kialakul az ún. *szocialista erkölcs*, amely a kommunista erkölcs fejlődésének alacsonyabb fokát jelenti. A két erkölcs közötti különbség lényeges alapja abban van, hogy a szocialista erkölcs *még osztály jellegű*, a kommunista erkölcs pedig *általános emberi jellegű*.

A kommunista erkölcs lényegét Lenin határozta meg. „Az ifjúsági szövetségek feladatai” c. beszédében ezzel kapcsolatban a következőket mondja: „Mi azt mondjuk, hogy a mi erkölcsünk teljesen alá van rendelve a proletár osztályharc érdekeinek. Mi erkölcsünket a proletariátus osztályharcának érdekeiből vezetjük le.”² A proletariátus osztályérdeke pedig a szocializmus, majd a kommunizmus felépítését jelenti. Tehát *nálunk és napjainkban erkölcsös az, ami a szocializmus építését elősegíti*, ami pedig hátráltatja, erkölcstelen. Ez az erkölcs lényegéből, társadalmi funkciójából adódik. Az erkölcs társadalmi funkciója abban van, hogy a társadalom rendszerének megfelelően írja elő az emberek együttélési szabályait. Az együttélési szabályok mindig az adott társadalom létéből fakadnak, mindig azt tükrözik.

Az együttélési szabályok közül az *alapelvek* a legáltalánosabbak. Az alapelvek normákat foglalnak magukban, amelyek már konkrétan állítanak feladatokat az emberek elé.

E dolgozatban a kommunista erkölcs néhány alapelveinek, és pedig a kollektivismusnak, a munkaszerepetnek és a humanizmusnak megvizsgálását tűztük ki feladatul.

A kollektivismus

A kollektivismus fogalmát a magyarban *közösségi* kifejezés jelöli.

A fogalom *tartalmát* legkönnyebben úgy érthetjük meg, ha a kollektivismust, mint *követelményt* vizsgáljuk. A kollektivismus, mint erkölcsi követelmény az emberek számára azt írja elő, hogy céljaiknál és cselekedeteiknél az egyéni érdeket és célt egyeztessék össze a közösségi érdekekkel és céllal. Ab-

² Lenin: Művei, 31. kötet, 294. old.

ban az esetben, ha az egyéni érdekük a közösségi érdekekkel ütközik, egyéni érdekeiket rendeljék a közösségi érdek alá. Mindenekelőtt nézzük meg, mi-ből adódik a kollektívizmus követelménye.

1. A kollektívizmus alapja

A kollektívizmus végső soron biológiai szükségszerűségből adódik, és ennek a társadalmi formája. A kollektívizmus az emberiségnek, mint biológiai fajnak a fennmaradásához az egyik alapvető, elengedhetetlen feltétel.

Az emberekről általában, mint társadalmi lényekről beszélünk. Azonban bármennyire is a társadalmi tényezők a dominálóak, mégis az ember biológiai lény is, és alá van vetve a biológia bizonyos törvényszerűségeinek is. Ilyen biológiai követelmény pl., hogy az embernek táplálkoznia, ruházkodnia kell. Az ember léte fenntartása biológiai követelményeinek társadalmi síkon tesz eleget. Maga a kollektívizmus is bizonyos biológiai követelményeknek a társadalmi kielégítése.

Az itt elmondottak igazolására a következőkre kell tekintettel lennünk: Az ember és az állat között más egyéb tényezők mellett a leglényegesebb különbség abban van, hogy az állatok számára a létfeltételek a természetben készen adóttak, közvetlenül megtalálhatók. Ezzel szemben az ember számára a természetben nincsenek meg készen a létehez szükséges dolgok. Ahhoz, hogy az ember élhessen, elő kell ezeket állítania. Elő kell állítania az élelmet, a ruházatot, a lakást stb. A létfenntartási eszközök előállítása csak kollektíven lehetséges. Ezért az ember biológiai létének az egyik alapvető feltétele a kollektívizmus.

De a kollektívizmus nemcsak a ma emberének elengedhetetlen követelménye, hanem az volt már a primitív ősember idejében is. Sőt tudott dolog, hogy az ember nem emelkedhetett volna ki az állatvilágból, ha nem kollektív lény, nem maradhatott volna fenn, nem fejlődhetett volna tovább, nem ismerhette volna meg a világot, a kollektívizmus hiányában. Tehát a kollektívizmusnak döntő szerepe van mind az emberiség kialakulása és fejlődése, mind pedig fennmaradása szempontjából.

2. A kollektívizmus formái és története

A kollektívizmus bizonyos értelemben egyet jelent az ember társadalmiságával. Itt azonban nem teljes egybeesésről van szó, ugyanis az ember társadalmisága tágabb, mint a kollektívizmus, mert a társadalmi jellegéhez hozzátartozik még a munka, a gondolkodás és végső soron az egész emberi tevékenység. A kollektívizmust több módon is szoktuk értelmezni. Itt az együttélés formáját jelenti. De a kollektívizmus e mellett erkölcsi elv is, és amiről már előzőleg szölvünk, erkölcsi követelmény is.

A kollektívizmus első formája a horda volt, amely több, kevesebb emberre terjedt ki. A kollektívizmusnak ennél magasabb rendű formáit jelentik a nagy családok, nemzetségek, törzsek. A kollektívizmusnak később kialakult formái közül legjelentősebbek az osztályok, az államok és a nemzetek. Ezek mellett több más formával is találkozhatunk, mint pl. a falu, a város, a munkahely stb. közösségével. Végső soron minden olyan embercsoport kollektívát jelent, ahol valami önálló célért történik a közös tevékenység.

A kollektívizmus története és fejlődése rendkívül érdekes képet mutat. Az ősközösségi társadalomban a természet a *csaknem teljes* kollektívizmus megvalósítását kényszerítette rá az emberek bizonyos csoportjára. Az ősközösség embere elsősorban közösségi lény, közösségének elidegeníthetetlen része és csak kis mértékben egyéniség, individuum. Közösen végzik tevékenységüket, egyenlően vesznek részt a halászatban, a vadászatban, a gyűjtögetésben, és egyenlő mértékben részesednek a megszerzett javakból is.

Az első csapás a kollektívizmust az osztálytársadalom megjelenésével éri. A kollektív tevékenység eredményét *egyese*k sajátítják ki. A kollektívizmus ilyen jellegű megsértése az osztálytársadalmak fejlődésével egyre mélyül. Az egyes osztályokon belül bizonyos területeken megmarad ugyan a kollektívizmus, de az egész társadalomra vonatkoztatva végsősoron szétesik. A termelésben megvalósuló kollektívizmus is csak egy osztályra terjed ki. A termelés, az antagonisztikus osztálytársadalmakban megvalósít ugyan bizonyos kapcsolatot az uralkodó és az elnyomott osztályok között, mert elengedhetetlen, hogy egy társadalomban kapcsolat ne legyen az egyes osztályok között, sokkal élesebb azonban a köztük levő ellentét, ami az érdekek teljesen ellentétes jellegéből ered.

A kollektívizmust az *egész társadalomra*, a maga teljességében végsősoron a szocializmus, ill. a kommunizmus terjeszti majd ki. Az osztálytársadalmak története általában a kollektívizmus felrúgását jelenti, de emellett a kollektívizmus ellen ható jelenség mellett megfigyelhetünk egy olyan jelenséget is, amely lehetővé teszi a kollektívizmus magasabb szinten való megteremtését. Ez abban áll, hogy az ősközösségi társadalom kollektívizmusa általában csak szűk kollektívákra, az adott hordára, törzsre, vagy nemzetségre terjed ki, az osztálytársadalmak nem teljes kollektívizmusa pedig sokkal nagyobb csoportokra, kollektívákra terjed ki. Az egész emberiségre a kollektívizmust a kommunizmus fogja kiterjeszteni és ez lesz a teljes és igazi kollektívizmus. Ez a kollektívizmus szorosan kapcsolódik a proletárszolidaritáshoz, abból indul ki, és ez az osztálytársadalmak kollektívizmusának a legmagasabb rendű megnyilvánulása. A proletárszolidaritás azért jelenti az osztálytársadalmak kollektívizmusának legmagasabb formáját, mert a proletariátus az emberiség történetében az első és az egyetlen olyan osztály, amelynek osztályérdekei egybeesnek az emberiség érdekeivel. Akkor, amikor a proletariátus a saját osztályérdekeiért küzd, egyben az egész emberiség érdekeiért is harcol. Ennek az osztálynak a harca vezet el a kollektívizmusnak az egész emberiségre való kiterjesztéséhez, a kommunizmushoz, ahol az egész emberi nem lényegében egy kollektívát alkot. Ezt a követelményt tartalmazza a proletárinternacionális elve is.

3. A kollektívizmus erkölcsi problémái

A kollektívizmussal kapcsolatban az *erkölcsi* kérdések a következőképpen vetődnek fel. Közismert tény, hogy az ember társadalmi lény, és a társadalom nélkül nem is tudna fennmaradni. Ugyanakkor bebizonyított tény az is, hogy minden ember külön egyéniség, külön egyéni felfogással, céllal és érdekekkel. Az *erkölcsi* probléma abból adódik, hogy meddig mehet el az egyes ember egyéni céljaival és érdekeivel. Egy bizonyos határ után ugyanis az egyéni célok és érdekek erkölcsileg elítélendők. Mikor ítéli el a kommunista

erkölcs az egyéni érdekeket és célokat? Akkor, amikor ebből a társadalom vagy egy bizonyos kollektíva (osztály) számára kár adódik. Az erkölcsi cselekedetknél a marxizmus erkölcsi felfogása szerint annak az alapelvnek kell mérvadónak lennie, hogy az egyéni cselekedetek végső soron *társadalmilag* hasznosak legyenek.

a) Az egyén szabadsága és a kollektívizmus

A kollektívizmus az egyén szabadságának az egyik fontos feltétele. A társadalmi hasznosság szolgálatának az elve nem csorbitja az egyén szabadságát. A különböző burzsoá etikusok azzal vádolják a marxizmust, hogy a kollektívizmus követelményével az egyéniség teljes megszüntetésére törekszik, „uniformizálni” akarja az egész emberiséget, még az emberek gondolkodásmódját is. A szocialista országokat úgy jellemzik, ahol mindenki egyenruhában jár, csak arra és arról gondolkodik, amit megszabnak neki stb. Ez természetesen nem igaz. Sőt, a kommunizmusban ennek a fordítottja fog megvalósulni. Az egyéniség teljes kibontakozását a kommunizmus biztosítja, mégpedig az egész emberiség kollektívizmusa alapján. A marxizmus leghivatottabb képviselői Marx és Engels erről a kérdéstről a „Német ideológia”-ban a következőképpen nyilatkoznak: „Csak a többiekkel való közösségben kapja meg az egyén az eszközöket ahhoz, hogy képességeit minden irányban kifejlessze, tehát csak a közösségben válik lehetővé a személyes szabadság.”³

Az osztálytársadalmakban az egyéniség teljes mértékű kibontakozása szükségszerűen megvalósíthatatlan. „A közösség eddigi pótlékaiban az államban stb. a személyes szabadság csakis az uralkodó osztály viszonyi között fejlődött egyének számára létezett, és csak annyiban, amennyiben ennek az osztálynak az egyénei voltak,”⁴ — olvashatjuk tovább a „Német ideológia”-ban. Ez pedig onnan adódik, hogy az egyéniség kibontakozásának megvannak a maga anyagi, technikai és kulturális feltételei. Ezeket a feltételeket a tőkés társadalom csak nagyon csekély és szűk réteg számára tudja biztosítani. Pl. az egyéniség kifejlődéséhez elengedhetetlen követelmény bizonyos mennyiségű szabadidő és mozgási lehetőség, amit a kapitalizmus a társadalom túlnyomó többsége számára nem tesz lehetővé. A kommunizmusban az embereknek nem lesznek anyagi gondjai, nem lesz létbizonytalanság sem. A munkaidő a napnak csak egy kis részét veszi igénybe. A társadalom kulturális és szellemi fejlettsége, a technika és a termelés fejlettsége alapján egészen magas szintre emelkedik. Az anyagi gondoktól mentes kommunista társadalom embere a szabadidőt egyénisége teljes és magasszintű fejlesztésére fogja felhasználni, ahol az egyéniség eredményei a kollektíva eredményei is lesznek.

A kollektívizmus marxista erkölcsi elve nemhogy kizárná az egyéniség magasszintű kibontakozását, hanem egyenesen feltételezi. Az egyéni kezdeményezés ugyanis rendkívül jelentős a társadalmi előrehaladás szempontjából és ezt a társadalom igényli is.

Közismert a marxizmus álláspontja az egyéniség történelmi szerepét illetően. A történelmi egyéniségek a társadalom fejlődését alapvetően nem határozzák ugyan meg, de a fejlődés egyes szakaszaiban a fejlődés egyéni arculatát

³ Marx—Engels: Német Ideológia. Szikra. Bp. 1952. 60—61. old.

⁴ U. o. 61. old.

a személyiségek teszik olyanná, amelyenkké azok válnak. Továbbá minden korban szükség van történeti személyiségekre, vagy egyéniségekre. Hiba lenne azonban egyéniségeket általában a történeti személyiséggel azonosítani. A *történeti személyiségek* végsősoron az egyéniségek közül emelkednek ki, de csak azok az egyéniségek válnak történeti egyéniségekké, akik olyan jelentős cselekedeteket visznek véghez, aminek nagy befolyása van egy ország pillanatnyi állapotára, és ezzel kiemelkednek a többiek közül.

b) *Az egyén boldogulása és a kollektívizmus*

A kollektívizmus elengedhetetlen feltétele az egyén boldogulásának. Hiszen a társadalom szolgálata nem hogy kizárná, hanem végsősoron lehetővé teszi, sőt biztosítja az egyén boldogulását. Ugyanis ami az egész emberiségnek az érdeke, az *végső soron* érdeke az egyes embereknek is. Ha én társadalmilag hasznos cselekedetet viszek véghez, az, az én érdekemet is szolgálja, számomra is hasznos.

Az emberi boldogság — a legtöbbet vitatott etikai probléma — megvalósulását, csak a kollektívizmus teszi lehetővé. Az, aki társadalmilag semmi hasznos dolgot nem vitt véghez, nem is lehet boldog. Az önzők és az egyénieskedők még a megelégedettség állapotához is igen ritkán juthatnak el. Nagyon érdekes és találó ezzel kapcsolatban Osztrovszkijnek „Az acélt megedzik” c. regény szerzőjének az eszmefuttatása. Osztrovszkij kimutatja, hogy az egyes ember, az elszigetelt ember nem juthat el a boldogsághoz, mert mindig ki van téve a sorscsapásoknak, és ha az egyes elszigetelt embert valami szerencsétlenség éri, az tehetetlen ezzel szemben, és elpusztul. De a közösségi embert a kollektíva megvédi a szerencsétlenségekkel szemben, ellenállóvá teszi, és ha érik is szomorúságok, a kollektíva örömei, sikerei ezt kárpótolják, hatálytalanítják.

A kollektívizmus erkölcsi elvének megvalósulásából adódik a barátság érzése is, amit a marxizmus igen pozitív erkölcsi jelenségnek ismer el. Az igaz barátság a marxizmus szerint elvi alapokon nyugszik. A barátok segítenek egymásnak mindenben, megosztják örömeiket, fájdalmukat. Megértők egymás gyengesége iránt, de nem elnézőek az alapvető emberi hibákkal szemben, és ha kell, bírálják is egymást.

c) *Az egyén és a közösségi érdek összeütközése*

A kollektívizmus erkölcsi problémái közül kiemelkedik az egyéni és a közösségi érdek összeütközésének a problémája. Az emberek életében előfordulnak olyan esetek, amikor az egyéni és a közösségi érdek ütközik egymással. Az ilyen esetekben a marxizmus szerint az egyéni érdeket *általában* alá kell rendelni a közösségi érdeknek. Hogy általában alá kell rendelni, ez nem jelenti azt, hogy az emberek mindig alárendelik. Amikor az egyéni érdek csak *jelentéktelen* mértékben mond ellent a kollektív érdeknek, továbbá az egyéni érdek nagyon fontos és ennek megvalósításából nem keletkezik kár a társadalom számára, megengedhető az egyéni érdek előtérbe helyezése. Itt azonban gondos körültekintésre és mérlegelésre van szükség. A döntést mindig csak *egyedi* esetekben lehet kimondani, mert nem szabad felállítani minden esetre ráillő formulákat.

Az egyéni érdek megvalósításának lehetősége a marxizmusnak a „józan egoizmus”-ról vallott tanításából adódik. A „józan egoizmus” szerint, mivel az ember önálló egyéniség, individuum is, éppen ezért megilletik egyéni jogok is. Mindenkinék elidegeníthetetlen joga egyéni életet élni, egyéni célokért küzdeni, egyénien felfogni a dolgokat, de olyan keretek között, hogy ez ne menjen a társadalom, a kollektíva rovására. A társadalom általában elég tág kereteket ad az erkölcsös egyéni célok és érdekek megvalósítására.⁵ A „józan egoizmus” magában foglalja az életörömök élvezetének jogát is, mert ezek hozzátartoznak az emberhez, az emberi élethez.

A „józan egoizmus” marxista felfogását nem szabad összetéveszteni az egzisztencializmus erkölcsi felfogásával. A kettő kizárja egymást. Ugyanis a „józan egoizmus” szerint csak bizonyos esetekben — amikor az nem érinti a társadalom *alapvető* érdekeit — helyezhető előtérbe az egyéni érdek. Az egzisztencializmus szerint pedig *mindig* — tehát a *lényeges* társadalmi kérdésekben is — az *egyéni* érdek domináló. Amikor az egyéni érdek *alapvető* közösségi érdekekkel ütközik, itt már általában fennáll az egyéni érdek erkölcs-telen jellege. Ebből az is következik, hogy az egzisztencializmus a maga egészében amorális, erkölcstelen.

Az egyéni és a közösségi érdek összeütközésének gyakori esete az, hogy az egyéni érdek *vélt* közösségi érdekekkel ütközik. A közösségi érdeket általában a mindennapi életben a vezető emberek, vezető egyéniségek képviselik. A vezető egyéniségek, igazgatók, vállalatvezetők, hivatalfőnökök, a közösségi érdeket írott szabályoknak, jogi törvényeknek megfelelően tartatják be. Mindenre azonban nincs előírt szabály, és az is előfordul, hogy a vezetők olyasmit követelnek meg a beosztottjaiktól, amit már a közösségi érdek nem ír elő. Pl. vannak vezetők, akik nagyon szeretnek értekezleteket tartani, (főleg a munka-idő után, hosszan elnyúló értekezleteket). Ezeknek jelentős része nem használ a közösségnek. Ilyen jellegű értekezletek stb. már nem jelentenek közösségi érdeket, hanem csak *vélt* közösségi érdekről van szó. Többnyire bizonyos tényleges feladatok „túlhajtása” esetében fordul elő, hogy közösségi érdekek kiáltanak ki olyasmit is, amiből a közösségnek, vagy az ügy előrehaladásának semmi haszna sincs.

Előfordul olyan eset is, amikor nemcsak a vezető beosztásban lévő egyes egyének képviselnek vélt kollektív érdeket, hanem bizonyos csoportok, kollektívák is. Nálunk az 1950—53-as években az éberség fogalmát hajtották túl nemcsak az egyes emberek, hanem igen gyakran kollektívák is. Az éberség *túlhajtása* szintén *vélt* kollektív-, vélt társadalmi érdek volt, amiből esetenként olyan gyakorlat is adódott, hogy becsületes, elvhű kommunistákat az elenség bérelt ügynökeinek kiáltottak ki olyasmiért pl., hogy a nagyapjuk, vagy valamely távoli rokonuk — akiről esetleg nem is tudtak — Amerikában, vagy más kapitalista országban élt. A revizionizmus viszont az ellenkezőjét csinálta. A közösségi és az egyéni érdek viszonyában az *egyéni* érdeket túlzottan előtérbe állította, még olyan esetben is, amikor az *alapvető* közösségi érdekekbe ütközött. Ennek aztán az lett a következménye, hogy pl. a munkaerő-kölcsben sok helyen fellazult a munkafegyelem, a tervfegyelem és végső soron a gazdasági életünk sínylette meg a revizionizmus eme hibás felfogását.

⁵ V. ö.: Marx—Engels: Német ideológiában, a 107. oldalon található következő résszel: „A kommunisták tehát semmiképpen sem akarják a magánembert a közösségi, az önfeláldozó ember kedvéért megszüntetni.”

A burzsoá etikusok és szociológusok az egyéni és a közösségi érdek összeütközését örök, megoldhatatlan és a legfontosabb társadalmi ellentmondásnak tekintik. Képtelenek megérteni a kettő történetileg kialakult dialektikus összetartozását. Képtelenek megérteni azt is, hogy e dialektikus kölcsönhatásban a meghatározó pólusok mindig változnak a történelmi fejlődés során. A kapitalizmus és az osztálytársadalom viszonyai között az *egyéni* érdek dominál, míg a szocializmus viszonyai között a *közösségi* érdek. Marx és Engels a „Német ideológia”-ban rávilágítottak az egyéni és a közösségi érdek ellentmondásának helyes értelmezésére: „Tudják — ti. a kommunisták —, hogy ez az ellenét csak látszólagos, mert az egyik oldalt az úgynevezett közérdeket, a másik a magánérdek hozza folytonosan létre és ez semmiképpen sem önálló történettel bíró, önálló hatalom vele szemben, tudják tehát, hogy ez az ellenét a gyakorlatban folytonosan megsemmisül és újra létrejön. Vagyis nem hegeli negatív egységről van szó egy ellentét két oldala között, hanem az egyének eddigi materiális feltételekhez kötött létformájának materiális feltételétől függő megsemmisítéséről, amellyel egyszersmind ez az ellentét egységével együtt eltűnik.”⁶

Az egyéni és a közösségi érdek összeütközése az osztálytársadalmakban szüségyszerű és általános. A kommunizmusban viszont ha lesz is összeütközés, ez egészen jelentéktelen és kivételes eset lesz. A kommunizmus ugyanis először az emberiség történelmében megvalósítja az egyén és a közösség *alapvető* érdekeinek összeegyeztetését. Következésképpen ez az érdekösszeegyeztetés, ez az érdek azonulás sem lesz abszolút, ugyanis az egyéni és a közérdek bizonyos különbsége fennmarad, de e különbség nem vezet antagonizmushoz, éles ellentéthez.

4. A kollektivizmus és a nevelés

A kollektivizmusnak azon túlmenően, hogy az egyik legfontosabb *erkölcsi* alapelv, rendkívül nagy jelentősége van a nevelés szempontjából is. Makarenko és a szovjet pedagógia tapasztalatai mindennél jobban bizonyítják a kollektivizmusnak a nevelésben betöltött szerepét. A kollektivizmusnak a nevelésben hármass szerepe van. A nevelésben cél, eszköz és módszer is. A nevelésnek egyik legfontosabb célja a kollektív szellemben és a kollektivizmusra való nevelés. Ugyanakkor a kollektíva a legjobb eszköz erre. A kollektíva ott is eredményeket tud felmutatni, ahol minden más eszköz csődöt mond. Az emberek minden igazán emberi tulajdonsága a kollektívában alakul ki, és pedig annak hatására. A kollektivizmusnak ez a hármass egysége a következőképpen fogalmazható meg: A kollektívában, a kollektívával, a kollektivizmusra kell nevelni az embereket.

Röviden összegezve tehát a kollektivizmusról elmondottakat: a kollektivizmus a marxizmusnak egyik legfontosabb erkölcsi elve. Az emberiség történetében a munkásosztály szolidaritása jelenti az eddig kialakult legmagasabb formáját. A kollektivizmus elve a *társadalmi* hasznosságot követeli meg. Az egyéniség szabadságának és boldogulásának is előfeltétele, tehát távol áll tőle az egyéniség megszüntetése. A kollektivizmus marxista értelmezését a következő, jelszóvá változott mondás érzékelteti legélethűbben: „egy mindenkiért, mindenki egyért”.

⁶ Marx—Engels: Német ideológia, 107. old.

A munka szeretete és tisztelete

A kommunista erkölcs alapelvei között kiemelkedő helyet foglal el a munka szeretete, vagy más szavakkal a munkához való szocialista viszony. A munka szeretetének erkölcsi követelménye azt tartalmazza, hogy becsüljük, tiszteljük a munkát és tudásunk legjavát adjuk azon a poszton, ahová a társadalmi munkamegosztás következtében kerültünk.

1. A munkaszeretet alapja

Miből adódik a munka szeretetének a követelménye? Amit a kollektívizmus társadalmi és biológiai alapjairól elmondunk, még fokozottabb mértékben vonatkozik a munkára. Az emberiség munka nélkül nem maradhatna fenn. A kollektívan végzett munka tette az embert emberré. Ha az ember őse nem végez munkát, akkor nem történhetett volna meg az emberré válás. A munka az ember társadalmiságának az alapja, az élet alapja, a tudomány, a kultúra fejlődésének és az emberi boldogságnak is az alapfeltétele. A munka jelenti a legnagyobb társadalmi hasznosságot.

2. A munkaszeretet és az osztályok

A dolgozó és haladó osztályok erkölcsi követelményei mindig tartalmazzák a munka szeretetét. Ezzel szemben az uralkodó és reakciós osztályok megvetik a munkát, főleg a fizikai munkát. Az első osztálytársadalom, a rabszolgatársadalom uralkodó rétege a munkát végző rabszolgát nem is tartotta embernek, hanem dolgozó állatnak és a munkát is állathoz méltónak tekintette. Hasonló a helyzet a feudalizmusban is. Az uralkodó osztályok nemcsak a fizikai, hanem a szellemi munkát is megvetik. Természetesen ez a kapitalizmusra is vonatkozik, habár itt már a feudalizmushoz képest bizonyos felfogásbeli változások is bekövetkeznek. De a kapitalizmusban is azt tartják az emberi boldogság csúcspontjának, ha valaki vagyont szerez, és munka nélkül élhet. A kapitalizmus időszakában az a jellemző, hogy különösen a fizikai munkát vetik meg. Ha valakinek fizikai munkát kell végeznie, azt szerencsétlenségnek, nagy társadalmi lecsúszásnak tekintik. Mivel az uralkodó osztályok a dolgozókat általában túlhajszolták a munkában és a munka eredményét maguk élvezték fel, a dolgozók bármennyire is szerették a munkát, mégis érezték annak gyötrődés és kinszenvedés jellegét.

A szocializmusban alapvetően megváltozik a munka jellege. A munka gyümölcsét azok élvezik, akik a munkát végzik. A munka nem kis, szűk rétegek superluxus életviszonyát szolgálja, hanem az egész társadalom előrehaladását. A szocializmus a becsület és a dicsőség dolgának tekinti a munkát, és ennek megvalósítása érdekében megtesz mindent. Szüntelenül fejleszti a technikát, hogy a nehéz fizikai munkát megszüntesse. Csökkenti a munkaidőt, hogy a dolgozóknak több módjuk legyen művelődésre, szórakozásra, pihenésre. A kommunizmus felső fokán pedig, amikor megszűnik a szellemi és a fizikai munka közötti lényeges különbség és az emberek egész életükben nem lesznek csak egyfajta munkához kötve, megszűnik a munkának minden kényszerjellege, és a munka mindenkinek létszükségletévé válik és élvezetes lesz.

3. A fizikai munka megbecsülésének fontossága

A munkaszeretet erkölcsi elve különösen a *fizikai* munka tiszteletét írja elő. A fizikai munka tiszteletét (ez természetesen nem jelenti a szellemi munka lebecsülését) azért kell hangsúlyozni, mert *közvetlenül* ez adja az ember életéhez szükséges javakat. A fizikai munka leginkább kollektív jellegű és rendkívül jelentős erkölcsi-nevelő szerepet tölt be.

A fizikai munka erkölcsi-nevelő jellege miatt törekszünk arra, hogy a fiatalok, főleg a tanulók végezzenek fizikai munkát is. Miben áll a fizikai munka *erkölcsi* nevelő jellege? Abban, hogy a fizikai munkában nagyon gyorsan kiválik a selejt, a negatív erkölcsi tulajdonság. A fizikai munkában *közvetlenül* látszik az emberek egymásra utaltsága, ezért a legkevésbé lehet megvalósítani „a fogjuk meg és vigyéték” módszert. Aki nem dolgozik rendszeren, azt társai megvetik és hamar kidobják közösségükből, mert senki nem hajlandó a mások *lustasága és tunyasága miatt* fárasztó, nehéz munkát végezni. Ezzel szemben a szellemi és tudományos munkánál igen sok mód van kibúvóra, „falazásra”. A szellemi munkánál nehezebb az eredmény pontos lemérése, az erkölcsi értékek feltárása. Előfordul, hogy akik tudományos területen dolgoznak, lényegében semmi társadalmilag hasznos dolgot nem visznek véghez, de jól reprezentálnak, húsz könyvből a huszonegyedik megírásával kiáltják magukat nélkülözhetetlen szakteknélyné. A fizikai munkát vagy elvégezte valaki, vagy nem, s ezen az alapon az értékelést könnyebb megcsinálni, de a szellemi munkánál ez az értékelés sokkal bonyolultabb. Természetes, a szellemi és a tudományos munkánál is el lehet végezni az objektív értékelést, de ez gyakran hosszantartó és körülményes. Távoll áll tőlünk a szellemi munka lebecsülése, mi e néhány mondatban *csak a fizikai munka* erkölcsi-nevelő jellegét kívántuk aláhúzni.

4. A munkaszeretet követelménye

A munka szeretetének erkölcsi elve — a szocializmus viszonyai között — több követelményt foglal magában. A legalapvetőbb követelmény: *mindenkinek dolgoznia kell*. Ebből adódik az a szólás-mondás is, hogy aki nem dolgozik, ne is egyék. Társadalmunk mindenki számára biztosítja a munkához való jogot, és ez magába foglalja azt a követelményt is, hogy mindenki dolgozzék. Erkölcsi követelmény is tehát, hogy *tudásunk legjavát* adva igyekezzünk minél jobbat és minél többet termelni. A szocializmusban erre serkent az elosztás elve is, ahol mindenki a végzett munkájának megfelelően részesül a javakból. A munka szeretetét mutatja az is, ha vigyázunk a munkaeszközökre, a szerszámokra és gépekre, ha takarékoskodunk a nyersanyaggal stb. Végül pedig nagyon fontos erkölcsi norma, hogy a szocializmusban a dolgozók segítsék egymást a munkában, adják át egymásnak tapasztalataikat, jó módszereiket.

5. A szocialista munkabrigádok a munkaszeretet legmagasabb formái

A munkaszeretet erkölcsi elvének és az egész szocialista erkölcsiség ki-munkálásának és megvalósításának napjaink legmagasabb rendű formáit a szocialista munkabrigádok jelentik. A szocialista munkabrigádok létrejöttének

alapvető célja a termelés érdekeinek a szolgálata, amely messzemenően magába foglalja a munka szeretetét. A termelés érdekeinek szolgálata — tartalmazza mindazokat a követelményeket, amelyeket fentebb felsoroltunk, — a társadalom számára a leginkább hasznos tevékenység, tehát a legerkölcösebb is. A szocialista munkabrigádok erkölcsi jelentősége azonban messze túlmegy a termelés szolgálatának célján. A szocialista munkabrigádok egységes kollektívákat alkotnak, ahol nagy súlyt helyeznek a szocialista embertípus formálására. Nemcsak termelési feladatokat állítanak maguk elé, hanem kulturális, továbbképzési stb. feladatokat is. Közösen vállalnak felelősséget egymásért és messzemenően segítenek egymásnak. A kollektív tevékenység a munkában, a szórakozásban, a helyes elvek és célkitűzések alapján egymásért vállalt felelősség olyan embereket fog majd kinevelni, akik már hordozói a szocialista erkölcsiségnek.

A szocialista munkabrigádok valósítják meg a kollektív nevelés azon formáját, amiről már előzőleg szoltunk. A kollektívákon keresztül a kollektívával érik el a kollektívizmus megvalósításának olyan fokát, amire előzőleg nem volt példa az emberiség életében, továbbá olyan eredményeket, amelyekre más formában nem nyílta lehetőség.

A humanizmus

A kommunista erkölcs alapelvei között jelentős helyet foglal el a humanizmus. A humanizmus egyike a legtöbbit vitatott problémáknak. Ez többek között abból is ered, hogy a humanizmus nemcsak erkölcsi, hanem művészeti és politikai kategória is.

1. A humanizmus értelmezése

Sok problémára ad okot a humanizmus értelmezése is. Magát a fogalmat először Petrarca használta. A humanizmus először az irodalomban és a művészetben jelentkezett, mégis elsősorban erkölcsi jelenség volt és maradt is. Az újkor hajnalán, amikor még a feudalizmus politikai és erkölcsi téren elég erős volt, lehetetlen volt közvetlenül politikai támadást indítani ellene. Erre egyetlen lehetséges területet az irodalom és a művészet szolgáltatta. A klasszikus ókor felelevenítése, az ókor erkölcsének — amely racionális erkölcs volt — a felelevenítését is jelentette. Az emberi élet célja — és ez alapvető erkölcsi kérdés — az égből, a túlvilágból lekerült a földre, és különös élességgel vetődött fel a boldogság *evilági* megvalósítása. A humanizmus szembeszállt az aszkétikus önmegtartóztató életmóddal, és az életörömök élvezésének jogát propagálta. Ez a propagálás irodalmi és művészeti síkon ment végbe és ebből következik, hogy a humanizmust egyesek ma csak irodalmi és művészeti irányzatnak tekintik. A humanizmus azonban tartalmat és értelmet az erkölcs területén nyerhet csak igazán.

a) Az ember szeretete

Mit kell értenünk a kommunista erkölcs humanizmusának tartalmán? A humanizmust általában úgy szokták lefordítani, hogy emberszeretet, emberségesség, emberi. Ezt természetesen magáévá teszi a kommunista erkölcs is. De

mit jelent az *emberszeretet*? Azt jelenti, hogy az emberekben szeretni és becsülni kell azt, ami jó, ami szép, ami magasztos, ami pozitív, ami előreviszi az emberiség fejlődését, ami segíti a normális emberi együttélést. Ezek a fogalmak természetesen túl általánosoknak tűnnek. Ha kissé szűkíteni akarunk ezeket a fogalmakat, és egy kritériumot próbálnánk kiemelni az emberszeretet meghatározására, akkor az emberszeretet kritériumát a *társadalmi hasznosság* elvében találnánk meg. Az emberekben azt kell szeretni és becsülni, ami a *társadalom* számára hasznos. Napjainkban és nálunk ez a társadalmi hasznosság egybeesik a szocializmus építésének ügyével. *Tehát a kommunista humanizmus a szocializmus és a kommunizmus építésének követelményét tartalmazza.* Ez a lehető legemberibb követelmény, mert a kommunizmus az egész emberiség érdeke, és boldogságának alapfeltétele.

b) *Az emberi gyengeségek, hiányosságok iránti megértés*

Az emberszeretet elve, amely a társadalmi hasznosságot, ill. a kommunizmus ügyéért folytatott harcot jelenti, magában foglal még más momentumokat is. Ilyen jelentős momentum az, hogy megértéssel kell lennünk bizonyos emberi gyengeségek, emberi hiányosságok iránt. Ez fontos oldalát jelenti a kommunista humanizmusnak. Mindenféle kis hiányosság, botlás megtorlása kicsinyességet jelent és távol áll a marxizmus szellemétől. Ez a megértés nem jelent egyet a vallások bűnbocsánat-elvével. Különbözik a vallások bűnbocsánat-elve fából vaskarika, mert a bűnök bizonyos körülmények közötti megbocsátása mellett fenntartja a pokol szükségességét, a pokol szükségessége pedig tételezi a bűnt.

Milyen gyengeségek, fogyatékoságok iránt követel megértést a mi humanizmusunk? Itt olyan fogyatékoságokról, esetleg hibákról van szó, amelyet *adott esetben és körülmények között* minden ember vagy az emberek többsége elkövethetett volna, tehát amikor a hibát vétő nem teljesen tehet hibájáról. Pl. Victor Hugo „Nyomorultak”-jában mi felmentjük Jean Valjean-t bűne alól akkor, amikor kenyeret lop, hogy segítsen nővére éhező gyerekein, holott vitathatatlan, hogy a lopás erkölcsileg általában elítélendő. Az irodalom a humanizmusnak főleg ezt a *társadalmi* oldalát domborítja ki, tehát azt, hogy *bizonyos társadalmi körülmények között* a hibákat, a fogyatékoságokat meg lehet bocsátani. Hiszen ezek a hibák mindennek előtt a kapitalista társadalom lényegéből, nemcsak az egyén jellembeli fogyatékoságából erednek. A megbocsátani tudás, *ha az ésszerű*, rendkívül magas erkölcsi tulajdonság, fontos alkatrésze a nagylelkűségnek is. A megbocsátani-tudás a szocialista társadalmi rendben magasabbfokú minden megelőző társadalménál. Gondoljunk csak pártunk és kormányunk több vezetőjére, akiket a szektáns politika megrágalmazott, meghurcolt, börtönbe vetett, ennek ellenére nem álltak bosszút sérelmeikért. Ellenkezőleg, lehetővé tették a hibát elkövetők számára, hogy hibáikat felismerve, azokat kijavítva, a társadalom számára továbbra is hasznos munkát végezzenek. De ennek a szempontnak az érvényesülését mutatja az ellenforradalom utáni politikánk is. Az ellenforradalmat nem követte széleskörű megtorlás. A bűnösök, természetesen meglakoltak, de a megtévedt, megbotlott, félrevezetetteknek a társadalom megbocsátott. Mindez a szocializmust építő országunk erkölcsi felsőbbrendűségét is mutatja, pl. a Horthy-rendszerrel szemben.

A kommunista erkölcsnek ez a megbocsátani tudása a marxizmusnak az emberekről vallott *optimista* felfogásából ered, abból az elvből ered, amely szerint mindenki megváltozhat és — a vallásos felfogással szemben — nincsenek eleve bűnösnek született, megváltoztathatatlan jellemű emberek. A megbocsátani tudás — az emberről vallott *optimista* felfogás mellett — abból is következik, hogy a ma élő emberek nagyrésze a kapitalizmusban született és élt. A kapitalizmus körülményei közepette elengedhetlenül a kapitalista életmód és életszemlélet hatása alá kerültek és felvették ennek az erkölcsnek igen sok negatív vonását is. Az átnevelésük máról holnapra nem mehet végbe. Így bizonyos negatív erkölcsi tulajdonságok a kapitalizmus bűnei is, és az egyes emberek nem tehetnek teljes mértékben ezekről. Éppen ezért ezekkel szemben szükséges bizonyos türelem és a megbocsátani tudás is. Nagyon természetes, hogy ezen az alapon nem menthetünk fel minden erkölcsileg negatív tettet, de mégis napjainkban az erkölcsi tettek elbírálásánál a fenti elvet is feltétlen figyelembe kell venni.

c) Az ellenség gyűlölete.

A humanizmus marxista értelmezésének végül még egy lényeges motívumára kell rámutatnunk, ez pedig az ellenség gyűlölete. Felmerül a kérdés: hogyan tartozhat a humanizmushoz, az emberszerethez az ellenség gyűlölete? Hisz az ellenség is ember — mondják ellenetesként a különböző burzsoá teoretikusok. Mi azt tartjuk emberszeretetnek, *ami az emberiség előrehaladásáért történik*, ami pedig ez ellen van, az emberiségnek ellensége. Akik a haladást tudva és akarva gátolják, azok ellenségek. A szocializmus viszonyai között ellenséges mindaz, ami a szocializmus építését *tudatosan* gátolja. Miért kell gyűlölnünk az ellenséget? Azért, mert tevékenysége lehetlenné teszi előrehaladásunkat, boldogulásunkat.

Az emberiség boldogságát csak a kommunizmus biztosíthatja. A kommunizmus jelenti az emberiség számára a jót. Aki a kommunizmus ellen van, az az emberi boldogság ellen van. Amikor megsemmisítjük a rosszat, ezzel a jónak teszünk szolgálatot. Megsemmisítjük a kommunizmus tudatos ellenségeit és ezzel az emberi boldogság számára biztosítjuk az utat. Az ellenség gyűlölete tehát magában foglalja az ellenség felszámolására való törekvést is. Ez az egész folyamat egy sebészeti beavatkozáshoz hasonlít, ahol radikálisan el kell távolítani a szervezetből a beteg fertőző szöveteket vagy testrészeket annak érdekében, hogy az egész szervezet normális működését és egészségét biztosítani tudjuk.

Az ellenség gyűlöletének módjai, az ellenük alkalmazott eszközök azonban eltérőek. Pl. a legyőzött, gyenge ellenséget, amikor az már tehetetlen, másképpen kell kezelni, mint az erős, veszedelmes ellenséget. A legyőzött, és tovább már nem veszélyes ellenséggel szemben a kommunista erkölcs *nagylelkűséget* követel. Ennek a nagylelkűségnek az emberi történelemben a legszebb példáját a világ első szocialista országának népe, a szovjet nép szolgáltatta. A hitleri hordák bestialis pusztítást vittek véghez a Szovjetunióban, tengernyi kínt és szenvedést okoztak. Mégis, a szovjet harcosok, akiknek talán meggyilkolták az élettársukat, a szüleiket, vagy az egész családjukat, az ilyen esetben lehetséges legmaximálisabb emberséggel bántak a legyőzött

németekkel, főleg pedig a német néppel. Erre, csak az új erkölcsöt megvalósító ember lehet képes.

Az ellenség gyűlöletének a fogalma magában foglalja még az alapvető emberi hibák ostromozását, a bűnök elítélését, mert mindezek gátolják az emberi előrehaladást.

*

A kommunista erkölcsről elmondottakat összegezve az volt a célunk, hogy az alapelvekkel kapcsolatban néhány, főbb vonására rámutassunk. Ezeknek a főbb vonásoknak figyelembevételével elmondhatjuk, hogy a kommunista erkölcs az igazán emberi erkölcs, aminek középpontjában az emberi boldogság megteremtése áll. A kommunista erkölcs elveti a valászerkölcs önmegtartóztató, aszkétikus követelményeit, és kimondja az ember jogát az életörömhöz, de ugyanakkor ellene van mindenféle szabadosságnak és gátlástalan kicsapongásnak.

К ВОПРОСАМ ОСНОВНЫХ ПРИНЦИПОВ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ МОРАЛИ

Ласло Хорущи

В статье идёт речь о трёх важных основных принципах коммунистической морали: о коллективности, о трудолюбии и о гуманизме. В введении говорится о Венгерской Советской Республике, ибо статья соответствует лекции прочитанной на научном совещании, посвящённом в память Венгерской Советской Республики. Венгерская Советская Республика и вопросы морали связаны друг с другом именно потому, что большинство выпадов и обвинений против Венгерской Советской Республики возникло в области моральных вопросов. Изложение основных принципов коммунистической морали является репликой на эти обвинения — лишены всякого основания.

В связи с моральными требованиями коллективности, статья доказывает, что они возникают из биологической необходимости. Ибо человечество как биологический род, может сохраняться только коллективно. В крайнем случае коллективность соответствует общественному характеру человека. Основным требованием этого морального принципа является согласование личных и общественных интересов. Вопреки обвинениям буржуазных этиков — коллективность не исключает возможности развёртывания личных способностей человека, наоборот, они могут развиваться только в коллективе, только под влиянием коллектива. Коллективность является необходимым условием счастья индивида. Иногда может случаться конфликт между личными и коллективными интересами. В определённых случаях можно ставить личный интерес на первый план, вообще в тех случаях, когда от сталкивается с мнимым и не настоящим интересом коллектива.

Норма трудолюбия указывает, на чрезвычайно важную общественную роль труда. В этом, отношении статья излагает, что моральные нормы трудящихся классов всегда содержали трудолюбие. Статья показывает, что физический труд имеет чрезвычайно важную роль в области моральной подготовки. В связи с бригадами социалистического труда ссылается на то, что они представляют основные формы формирования социалистической морали.

Наконец, в связи с моральным принципом гуманизма, статья показывает основные признаки содержания социалистического морального гуманизма. Прежде всего упоминается человеколюбие, как главный элемент. Общественная полезность является критерием человеколюбия. В человеколюбии содержится и понимание человеческих недостатков, ошибок. Разумеется, что речь идёт о тех ошибках, которые большинство людей допустило бы в данном случае. Из этого зарождаются умение прощать и великодушие. Наконец гуманизм содержит и ненависть к врагам, но только к сильным и опасным врагам, ибо социалистический гуманизм требует великодушия для побеждённого врага.

SUR LE PROBLÈME DES PRINCIPES DE LA MORALE COMMUNISTE

par László Horucz

L'étude traite de trois principes importants de la morale communiste, notamment du collectivisme, de l'amour du travail et de l'humanisme.

Dans l'introduction il est fait mention de la République des Conseils Hongroise, étant donné que l'étude est identique avec la conférence de l'auteur, faite au cours de la session scientifique de l'Université de Szeged (mars, 1961).

La République des Conseils Hongroise et les questions de la morale sont liées de telle façon que la République des Conseils fut attaquée et accusée dans la plupart des cas dans le domaine de la morale. Ainsi l'exposition des principes de la morale communiste peut être considérée à juste titre comme la réfutation de ces accusations et attaques sans fondement.

En ce qui concerne *l'exigence morale du collectivisme* l'étude démontre qu'elle procède des nécessités biologiques. En effet, le genre humain comme race biologique ne peut survivre que collectivement. Le collectivisme correspond en dernière analyse à la position sociale de l'individu. Son exigence fondamentale est la coordination des intérêts individuels et sociaux. A l'opposé des accusations des moralistes bourgeois le collectivisme bien loin d'éliminer l'éclosion des dispositions individuelles, facilite leur épanouissement, parce qu'elles ne peuvent se former que sur le terrain du collectivisme, sous l'influence du collectif. Le collectivisme est aussi la condition primordiale du bonheur individuel. Un conflit entre l'intérêt individuel et collectif peut bien se produire. Dans certains cas l'intérêt individuel

peut être mis au premier plan, en général dans le cas où l'intérêt individuel heurte contre un intérêt social présumé, mais non réel.

La norme de l'amour du travail rappelle l'importance sociale extraordinaire du travail. Sous ce rapport l'étude découvre que les normes morales des classes travailleuses ont toujours contenu l'amour du travail. L'auteur démontre que le travail manuel a un rôle très important dans le domaine de la moralisation du peuple. Au sujet des équipes ouvrières socialistes l'auteur rappelle qu'elles représentent les formes fondamentales de la formation de la morale socialiste.

Enfin sous le rapport du *principe moral de l'humanisme* l'étude en démontre les critères essentiels. Ici il est fait mention en premier lieu de l'amour de l'homme, ce qui en est l'élément le plus important. Le critère de l'amour de l'homme est l'utilité sociale. L'amour de l'homme renferme aussi la compréhension à l'égard des défauts et imperfections humaines. Il va sans dire, il s'agit de tels défauts et imperfections auxquelles la plupart des hommes est sujette. C'est aussi la source de l'indulgence et de la générosité. Enfin la haine contre l'ennemi peut être également considéré comme élément fondamental de l'humanisme, mais seulement la haine contre l'ennemi fort et dangereux, car à l'égard de l'ennemi vaincu l'humanisme socialiste exige la générosité.

